

ГАЛИЦЬКА САГА

Петро Лущик

**АНТЕ
BELLUM**

Роман

Харків
«Фоліо»
2021

1934

рік

Той тиждень у червні, який Федір Мороз провів у батьківській хаті у Перетині, був його найдовшим відпочинком у селі. Минулі роки йому якось не вдавалося затриматися у старшого брата на довший час, найбільше на два-три дні, і він знову повертався до своєї львівської квартири на вулиці Зиблікевича. Кожного разу у Федора були відмовки, щоб не залишатися у брата. Ці відмовки звучали настільки переконливо, що у них вірив навіть сам Федір. Щоправда, йому ніщо не заважало виїхати з дружиною Ольгою та сином до Заліщан на винний фестиваль чи «на води» до Трускавця.

Яким же було здивування брата Олекси, коли червеневого дня до нього на обійстя заходив Федір із сином Гордієм! Радісний шок від появи дорогих гостей не пройшов, коли Олекса дізнався, що вони затримуються у нього на тиждень. На запитання «А де мама?» Федір пояснив, що Ольга не змогла вирватися з роботи навіть на пару днів, натомість змушена поїхати до Варшави «у справах». Вернеться аж в понеділок, тому у їхньому помешканні їх годувати буде нікому.

Сприймавши ці слова як неприхований натяк, що гості голодні, Ганна насварила на чоловіка, мовляв, нічого годувати словами, можна й за стіл посадити, а сама заходилася порати біля кухні.

Цей тиждень для Федора проминув швидко, у роботах, а її в селі (а тим більше влітку) ніколи не бракувало. Цим зазвичай займалися брати, а Гордій цілими днями пропадав зі своїми братаничами то в лісі, то на річці. Якщо дев'ятирічна Марійка та п'ятирічна Настуня допомагали мамі бавити однорічного наймолодшого братика Василя (його назвали в честь «американського» вуйка), то старші Гриць, Йосип та Іван під «великим секретом» розповіли Гордію про скарб богатирия Кошиковського, що чекає на те, щоб його відкопати.

Це було саме те, що так любив Гордій. У нього вдома лежить читана-перечитана ним книга про скарби, заховані у Львові. Найбіль-

ше малого Гордія захопила розповідь про золото Медової Печери. Він перечитав про нього, либонь, сто разів, про що не забарився розповісти своїм братаничам, коли ті розповіли йому про «свій» скарб. Після того, як Гордій похвалився, що одного разу з татом вони також шукали той скарб, в очах Гриця з братами його ставки одразу злетіли вгору і на нього вже не дивилися як на зніженого львівського бахура.

Напевне, той тиждень, що батько з сином провели на батьківському обійсті, був недостатнім часом, щоб знайти на вже переритій поляні хоч якісь сліди не те що скарбу, а простого підтвердження того, що богатир Кошиковський узагалі тут був. Але принаймні час, проведений у Перетині, не став для Гордія нудним і чи не вперше він по-справжньому зблизився з братаничами.

Хоч Федір нічого не сказав Олексі, але таке неждане для старшого брата його тижневе перебування у Перетині аж ніяк не було безхмарним. Рішення покинути Львів хоча б на тиждень головний інспектор лісів Його Емінінції Кир Андрея Шептицького Андрій Мельник прийняв вночі на п'ятнадцяте червня. Львовом вже ширилися чутки, що польська поліція арештувала весь крайовий провід Організації Українських Націоналістів. Що було відомо колишнім колегам Федора Мороза, не знав ніхто, але було вирішено виїхати зі Львова усім, хто так чи інакше мав відношення до Організації. Так Олекса Мороз отримав додаткову підмогу до хатньої роботи, Гордій — заново пізнав своїх двоюрідних братів, а Ганна — головний біль, чим би то годувати «міського пана».

За той час, коли Федір Мороз гостював у брата, він став найповажнішою людиною у Перетині, забравши цей титул у Якова Смоляра. Раніше саме місцевий гайовий був джерелом найсвіжіших новин, що їх привозив із поїздок до Кам'янки, але тепер його «відсунув» львівський Федір: центр воєводства — то не повітова Кам'янка! Зазвичай чоловіча частина Перетина — від тридцяти років — збиралася у закритій чотири роки тому «Просвіті» вже пізно увечері й у неможливому для некурящих цигарковому диму обговорювала останні події у державі. Найбільш посвячений Федір Мороз останні дні був відірваний від новин, тому всі чекали, коли прибуде зі свіжими газетами Яків Смоляр. За той час, коли Федір був у селі, це ставалося

два рази. Інші вечори минали за обговоренням всього зразу й нічого конкретного.

Так перетинці дізналися про вбивство членом ОУН Броніслава Перацького, який відповідав за пацифікацію на Галичині, а оскільки всі чоловіки у Перетині відчули це буквально на своїх спинах, то попри весь трагізм цієї події саму смерть міністра внутрішніх справ Польщі сприйняли спокійно, навіть як належну кару за свої страждання. Зробили перетинці і той неприємний для себе висновок, що просто так вбивство свого міністра поляки не залишать, тому треба чекати найгіршого.

На щось добре вони навіть і не сподівалися, бо про добре вже й стали забувати, як воно виглядає.

Але все, в тому числі й безтурботне перебування у Перетині, колись закінчується, тому вже в суботу зранку Федір з сином стали збиратися додому. Знаючи, що наступного разу дівер приїде аж на престольний празник і то лише на один день, Ганна приготувала на дорогу стільки їстівного, що Федору стало не по собі. Розуміючи, що всі заперечення тут даремні, він махнув на все рукою, залишивши брата Олексу та невістку закінчувати укладання приготовленого. Дійсно, зрештою не тягнути все це на собі: до потяга кіньми відвезе Олекса, а у Львові одразу на трамвай, який зупиняється саме перед його квартирою. Поки племінники востаннє повели Гордія до досі знайденого скарбу Кошиковського (при цьому Федір усміхнувся — напевне, не було у Перетині хлопця, який не пробував це зробити), батько вийшов на річку, невеличку, що навіть не удостоїлась отримати хоч якоїсь назви. Тут минуло все його дитинство. Звідси теплої серпневої ночі на самому початку війни він похапцем залишив рідну оселю, щоб повернутися через довгих шість років. Федір усвідомлював: попри те, що він тут народився, віднести себе до селян, як його брат Олекса, він не може — надто вже довго не тримав у руках плуг. Все своє доросле життя (а дорослим він став тієї пам'ятної серпневої ночі) Федір не стикався з сільською роботою, якщо, звісно, не рахувати тих кілометрів шанців, виритих ним чи не по всій Україні, але він не був певен, що вони коли-небудь заколосяться пшеницею.

Федір зітхнув. Він вже звик до того, щоб жити подвійним життям — одне минало у всіх на виду й не завжди подобалося йому само-

му; інше — справжнє — було сховане від всіх, й Федір навіть не знав, який він насправді — той, що видимий, чи втаємничений. Перетинські сусіди, звертаючись до нього за порадами, навіть не підозрювали, *наскільки* він проінформований про ситуацію у Польщі, але, щоб не виказати себе, доводилося чекати на приїзд Якова Смоляра і вже потім робити обережні висновки.

Федір почув за спиною якісь кроки. Озирнувся і побачив Марію Білецьку. На молодій вдові була звичайна львівська одежа, довершена капелюшком, не яка-небудь з викликом, але зовсім недоречна у селі суботнього ранку. Можливо, завтра, в неділю, до церкви і можна це одягнути, але не сьогодні. Марія ще досі жила львівським життям, до якого звикла за останні роки.

— Твої сказали, що стріну тебе тут! — мовила Марія.

— Так, прийшов ще раз подивитися на все. Хто знає, коли знов виберусь! — відказав Федір.

— Федю, я прийшла до тебе за допомогою.

— Я тебе слухаю!

Федір вже настільки звик до статусу дармового порадника, що навіть не здивувався появі Марії.

— Федю, я хочу, щоб ти поговорив з Андрієм Вальком, — сказала Марія.

— Про що?

— Ти знаєш, що мого Павла замордували в тюрмі. Від того часу я бідувала, навіть мусила вернути до батьків.

— А до чого тут Андрій? — не зрозумів Федір.

Дійсно, якщо Марія хоче найнятися на роботу у «Маслосоюз», то навряд чи у неї є на це хоч якісь шанси. Там потребують не розніжених львівських пань, а досвідчених фахівців. До останніх Марія Білецька, чи то пак Макуха, аж ніяк не відносилась.

— Мій Павло згинув через те, що був в ОУН, — повідомила вона.

Федір вирячив очі. Чого-чого, а такого почути з вуст сусідки він аж ніяк не сподівався. Марія зрозуміла його вираз по-своєму.

— Ти упевнена? — засумнівався він.

— Так. Я навіть до того почала про щось подібне здогадуватись, особливо коли Павло лишив свій «Сельроб», а комісар поліції мені підтвердив, що мій чоловік був націоналістом.

— А до чого тут Андрій? — повторив Федір.

— Я думаю, що він теж є в ОУН.

— Андрій? — здивувався Мороз.

Нічого собі! Жіноча логіка, виявляється, незбагненна штука! Підійти до члена ОУН, гадаючи, що він і далі залишається поліцейським, щоб той поговорив з людиною, яка до Організації жодного стосунку не має! Принаймні Федору про те невідомо.

— Звідки ти взяла, що мій шваґро в ОУН? — перепитав Мороз.

— Я так думаю! Андрій воював за Україну, був шандаром. Кудай йому діватись? Певно, що в ОУН!

Федір уважно подивився на Марію і подумав, що її припущення мають під собою ґрунт.

— То нащо тобі Андрій?

— Мого Павла вбили, бо він був в ОУН! То най вони платять мені за него пенсію. Як я маю жити? — відказала Марія.

Напевне, вираз обличчя здивованого почутим Федора сказав замість нього все, бо Марія, не дочекавшись відповіді, запально продовжила:

— Ну чого ти так сьї дивиш? Через них я стала вдовою, то най вони мені і платять! Як мені жити?

— Почекай, Маріє! — зупинив її Федір. — Я всьо то розумію, але чого ти вирішила, що Андрій є тим, як його, ОУН? Ти так думаєш. А якщо він тут ні до чого?

— Та як же?..

— Почекай! Я певно поговору з шваґром, але давай зараз поговоримо ми з тобою. Щоб щось казати Андрієві, я маю знати, що казати. Коли твій чоловік вступив до націоналістів?

— Та я навіть не знала про то! — відказала заспокоєна Марія.

Їй вже здалося, що справа вирішена і до того ж на її користь.

— Мені про то сказав комісар поліції. І сказав, що коли мій Павло був у забороненій в Польщі партії, то й на пенсію я не маю права. Ну, як мені жити?

— А ти не помічала, що твій чоловік став не таким, як був?

— Як кожна жінка, певно, що помітила.

— Коли то було?

Зміст

ANTE BELLUM

1934 рік	9
1935 рік	71
1936 рік	123
1937 рік	183
1938 рік	217
1939 рік	271
Історичні особи, які зустрічаються на сторінках книги	310
Історична довідка	312
Словник галицького діалекту	313